

ІСТОРІЯ
БУДІВЛІ
БІБЛІОТЕКИ КПІ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
ІДЕЯ.....	11
ПРОЄКТУВАННЯ.....	13
БУДІВНИЦТВО.....	25
АРХІТЕКТУРА. ДИЗАЙН.....	31
ГВИНТОВІ СХОДИ.....	49
ЧИТАЛЬНІ ЗАЛИ.....	57
КНИГОСХОВИЩЕ.....	75
ПАННО.....	79
МАЯТНИК ФУКО.....	99

ПЕРЕДМОВА

«Разом зі спільнотою для спільноти» — ці слова невидимими нитками проходять крізь численні документи: стратегії, плани, звіти — і не лише. Ними пронизані й креслення проєктів, і лінії білокам'яних плит, і сама атмосфера Бібліотеки КПІ. Можливо, цей бібліотечний код було закладено ще у фундамент будівлі, яку й сьогодні легко впізнати здалеку за виразним силуетом.

Історія бібліотеки нерозривно вплетена в історію Київської політехніки, що розпочалася 1898 року. Понад сім десятиліть фонди бібліотеки зберігалися в різних приміщеннях навчального закладу, однак розвиток науки, швидке зростання кількості студентів та виклики часу зумовили нову потребу — в єдиному інноваційному просторі знань.

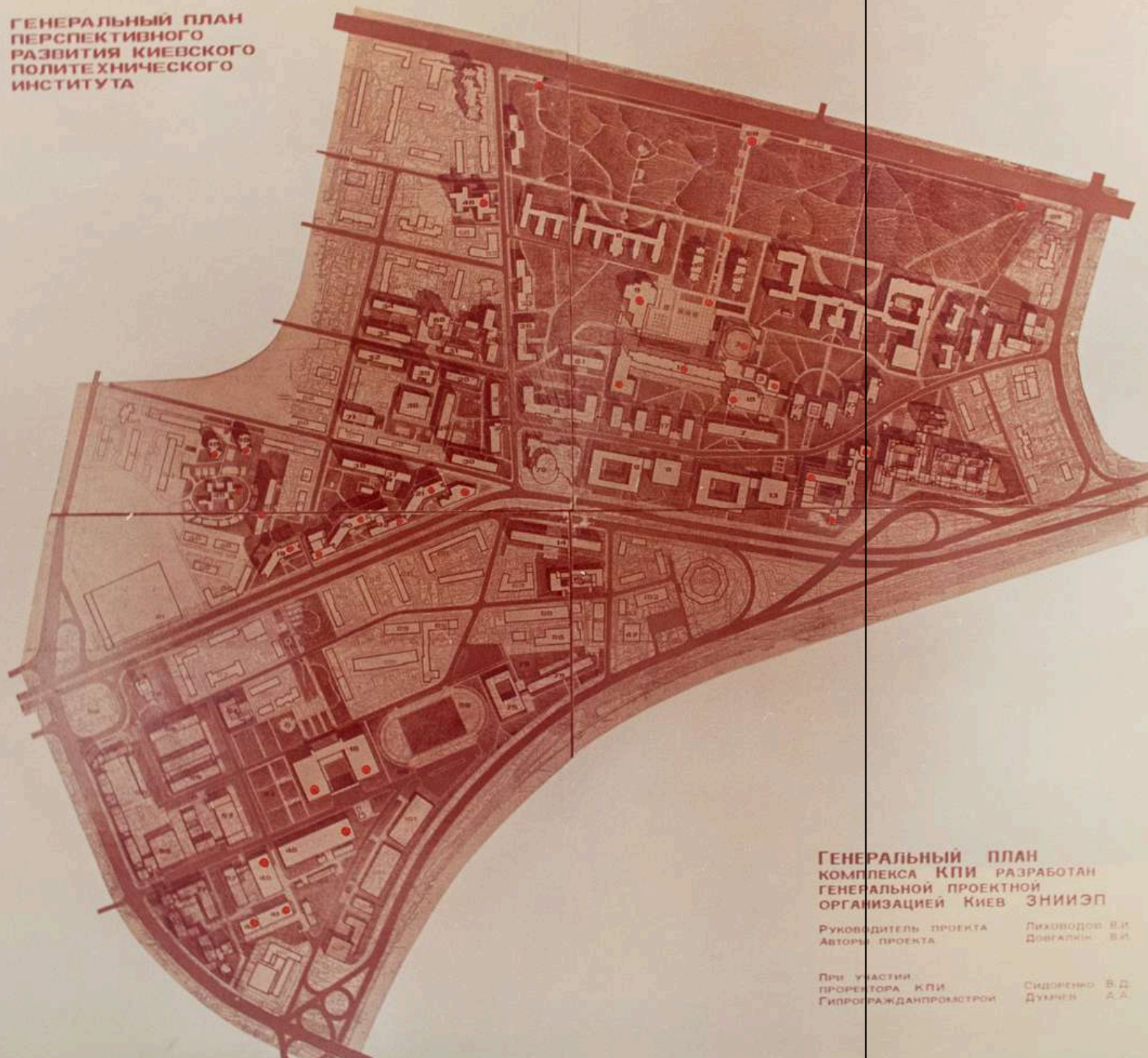
Відповіддю стала взаємодія адміністрації, студентів, викладачів, інженерів, архітекторів, будівельників, бібліотекарів. Їхні спільні зусилля буквально збудували майбутнє: 1 вересня 1980 року на Площі Знань студмістечка відкрилася Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка. Вона змінила звичний візуальний образ Київської політехніки: білокам'яний корпус у стилі «бруталізму» контрастував із класичними корпусами, додаючи місту сучасних архітектурних акцентів. Простота форм, архітектурна завершеність і виразний силует зробили бібліотеку не лише простором знань, а й символом модернізації та сміливих ідей.

Та історія будівлі не зупинилася в 1980-му. Вона продовжує творитися завдяки тим самим принципам співдії, що й надалі об'єднують університетську спільноту. У складні роки російсько-української війни бібліотека не просто зберігає фонди — вона є місцем, де гуртуються люди, продовжується освітній процес, зароджуються цікаві проєкти, втілюються нові ініціативи та здійснюються мрії. Саме завдяки активності спільноти в бібліотеці з'явився сучасний освітній простір та укриття CLUST SPACE — ще одне свідчення того, що бібліотека розвивається, змінюється й прагне бути саме такою, якої потребує університет.

Це видання — спроба зазирнути за білокам'яні стіни, простежити шлях, який пройшла наша бібліотека, та показати, як невидимі струни взаємної підтримки й довіри продовжують тримати її фундамент міцним, а атмосферу живою. Бібліотека КПІ — це простір, створений разом і для кожного, хто шукає знання, натхнення та спільноту.

Щиро
Євгенія Кулик
директорка Бібліотеки КПІ

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ПЛАН
ПЕРСПЕКТИВНОГО
РАЗВИТИЯ КИЕВСКОГО
ПОЛИТЕХНИЧЕСКОГО
ИНСТИТУТА

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ПЛАН
КОМПЛЕКСА КПИ РАЗРАБОТАН
ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОЕКТНОЙ
ОРГАНИЗАЦИЕЙ КИЕВ ЗНИИЭП

Руководитель проекта Лиховодов В.И.
Авторы проекта Довгалюк В.И.

При участии
Проректора КПИ Сидоренко В.Д.
Гипрогражданпроект Думчен А.А.

Історія Бібліотеки КПІ розпочалась одночасно із заснуванням Київської політехніки в 1898 році.

До кінця 70-х років XX століття фонди бібліотеки розташовувалися в різних приміщеннях навчального закладу. З огляду на нові вимоги часу, розвиток науки та зростання контингенту студентів постала очевидна потреба у зведенні окремої, сучасної споруди для бібліотеки.

1 вересня 1980 року на Площі Знань студмістечка Київської політехніки відкрили нову (і відтоді — єдину) будівлю Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка.

Білокам'яний корпус бібліотеки виконаний в популярному на той час стилі «бруталізм», що змінив традиційний візуальний образ Київської політехніки.

Саме в такому вигляді бібліотека й нині є впізнаваною. Простота форм у поєднанні з архітектурною завершеністю та виразним силуетом ставить бібліотеку в ряд із цікавими спорудами міста.

ІДЕЯ

Новий етап розвитку бібліотеки пов'язаний з ім'ям ректора Київської політехніки — Григорія Івановича Денисенка, за ініціативи якого й було зведено сучасну будівлю бібліотеки, що стала частиною нового й цілісного архітектурного ансамблю, створеного в 1975–1984 роках, разом із Площею Знань, Центром культури і мистецтв та корпусом загальнотехнічного факультету.

Саме Григорій Іванович 18 серпня 1971 року, на третій день після призначення ректором, ухвалив рішення про будівництво нової бібліотеки. А вже 7 липня 1972 року затвердив проєкт майбутньої будівлі, заклавши основу для створення не просто функціональної споруди, а архітектурного символу університету.

Ректор університету Григорій Іванович Денисенко (праворуч)
та перший секретар ЦК КПУ Володимир Васильович Щербицький (ліворуч),
1980-ті роки

ПРОЄКТУВАННЯ

Втілення ідеї зі зведення нового приміщення бібліотеки стало можливим з ухваленням рішення виконавчого комітету Київської міської ради, згідно з яким Київська політехніка отримала дозвіл на будівництво навчально-лабораторного корпусу, науково-дослідної лабораторії та студентської бібліотеки.

Для будівництва Бібліотеки КПІ обрали ділянку в центральній частині кампусу — між головним і хімічним корпусами та лабораторним корпусом № 2 (на цій території розміщувалися механічні й виробничі майстерні, кріогенна станція та спортивний манеж — усі ці споруди були тимчасовими або перебували в аварійному стані та підлягали знесенню).

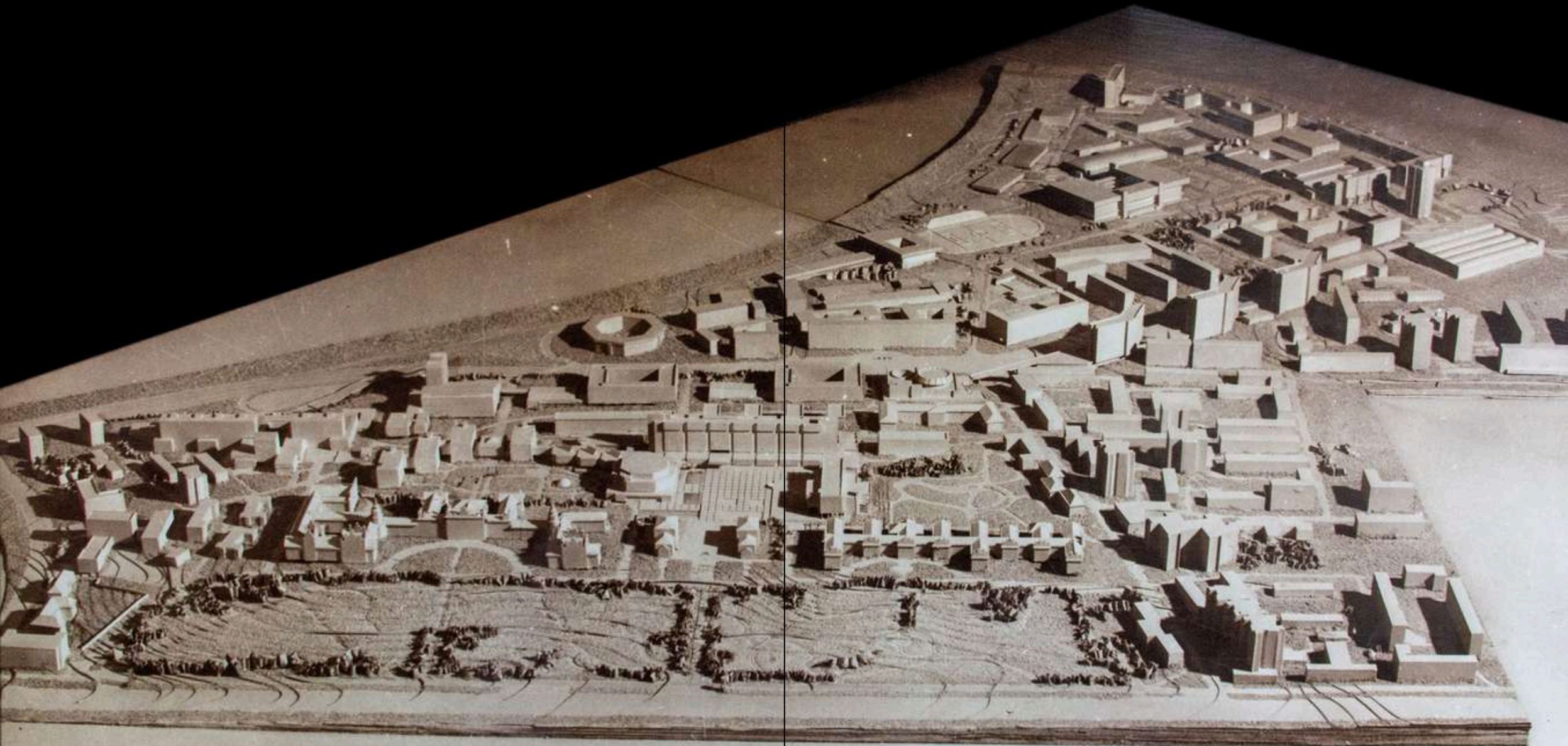
Реалізацію проєкту планувалося виконати двома етапами: створення технічного проєкту (1973 р.) і будівництво (початок — 1974 р.).

Макет території університету

Проектуванням бібліотеки опікувався колектив Київського зонального науково-дослідного і проєктного інституту типового й експериментального будівництва житлових та громадських споруд (КИЇВЗНДІЕП), а саме відділ № 3, АКБ-2. Автором проєкту став архітектор В. С. Тисейко, а керівником — архітектор Володимир Іванович Лиховодов. До команди архітекторів, які працювали над об'єктом, також входили: О. Зиков, Д. Ганелін, В. Довгальок, О. Думчев, І. Дубасов, В. Петров, Р. Гупало, В. Зданюк, В. Бломеріус та В. Крючков.

Завдання для проєктування, що окреслювало вимоги до майбутньої бібліотеки, підготували представники Київської політехніки: проректор Едуард Опанасович Назаренко та директорка бібліотеки Луїза Василівна Ворона. До процесу розроблення проєкту також залучалися й інші фахівці: М. Гречина, В. Єжов, Т. Фельдман-Бабак та Л. Грицай.

Макет генплану будівель на Площі Знань

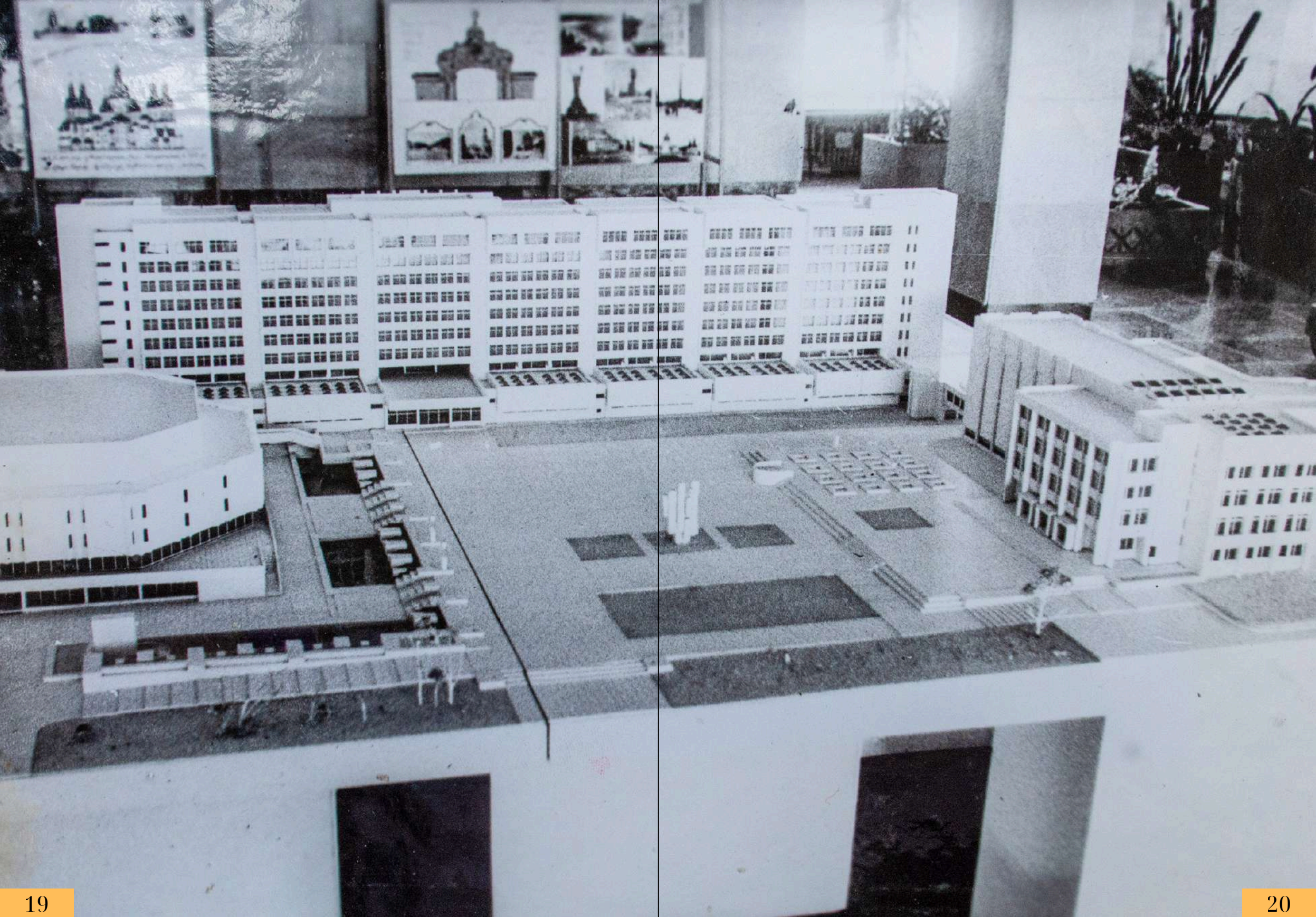
На сторінках документів того часу чітко сформульовано бачення майбутньої бібліотеки:

«Нова бібліотека має бути світлою, просторою, гарною будівлею — справжньою головною лабораторією вишу».

«У новій будівлі слід створити всі умови для оперативного отримання книг і роботи з ними читачів, а також умови праці бібліотекарів. Будівля бібліотеки має відповідати вимогам, що поставлені перед бібліотекою як інформаційним органом інституту, що забезпечує успішне виконання планів навчального процесу, науково-дослідницької, методичної роботи закладу».

«Проект нової будівлі має створюватися з урахуванням перспективи росту книжкових фондів, обслуговування читачів, каталогів й картотек у майбутньому».

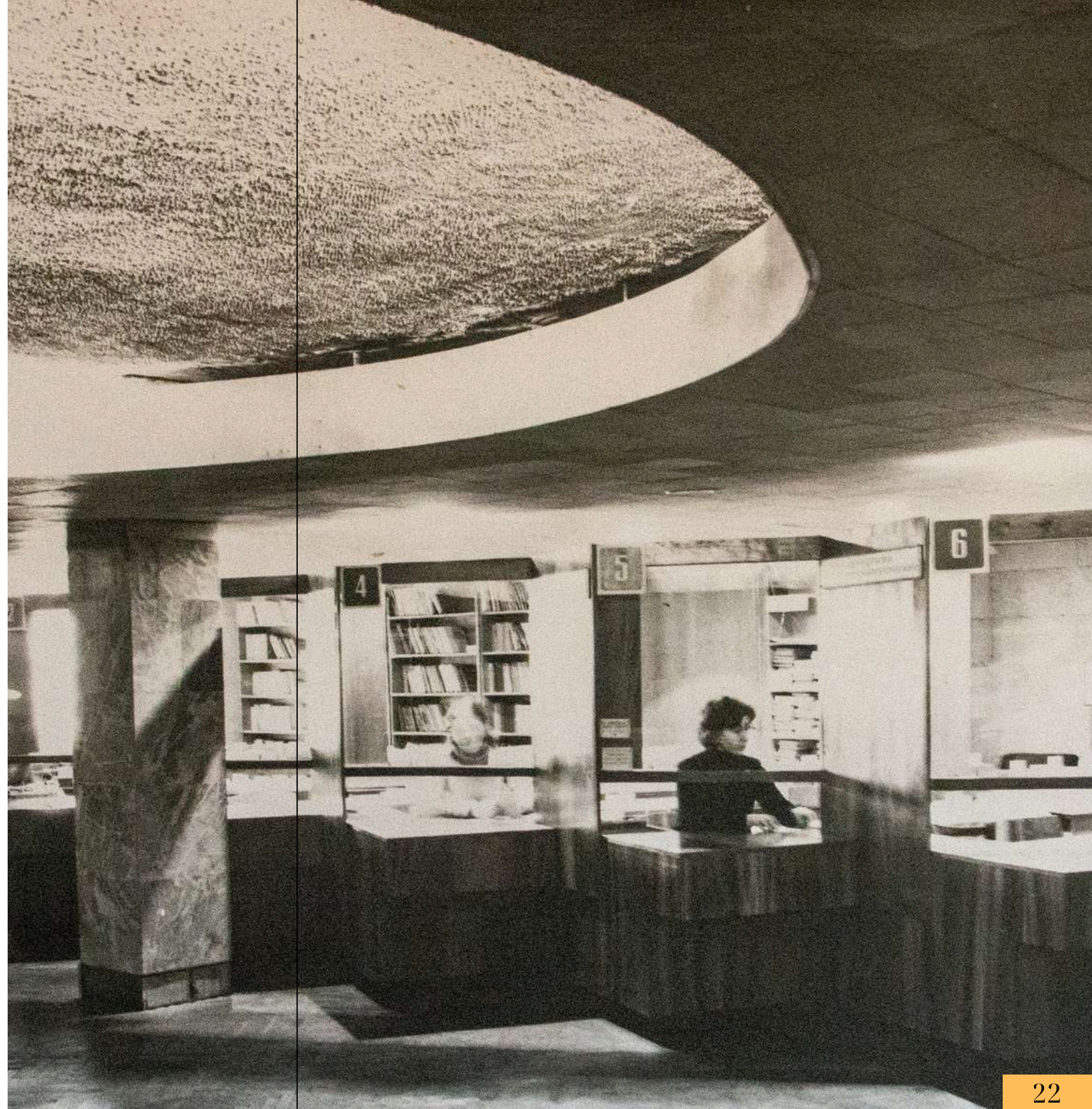
«Будівля бібліотеки своїм зовнішнім виглядом має підкреслювати значення бібліотеки як скарбниці культури, де зберігаються книги — джерело знань».

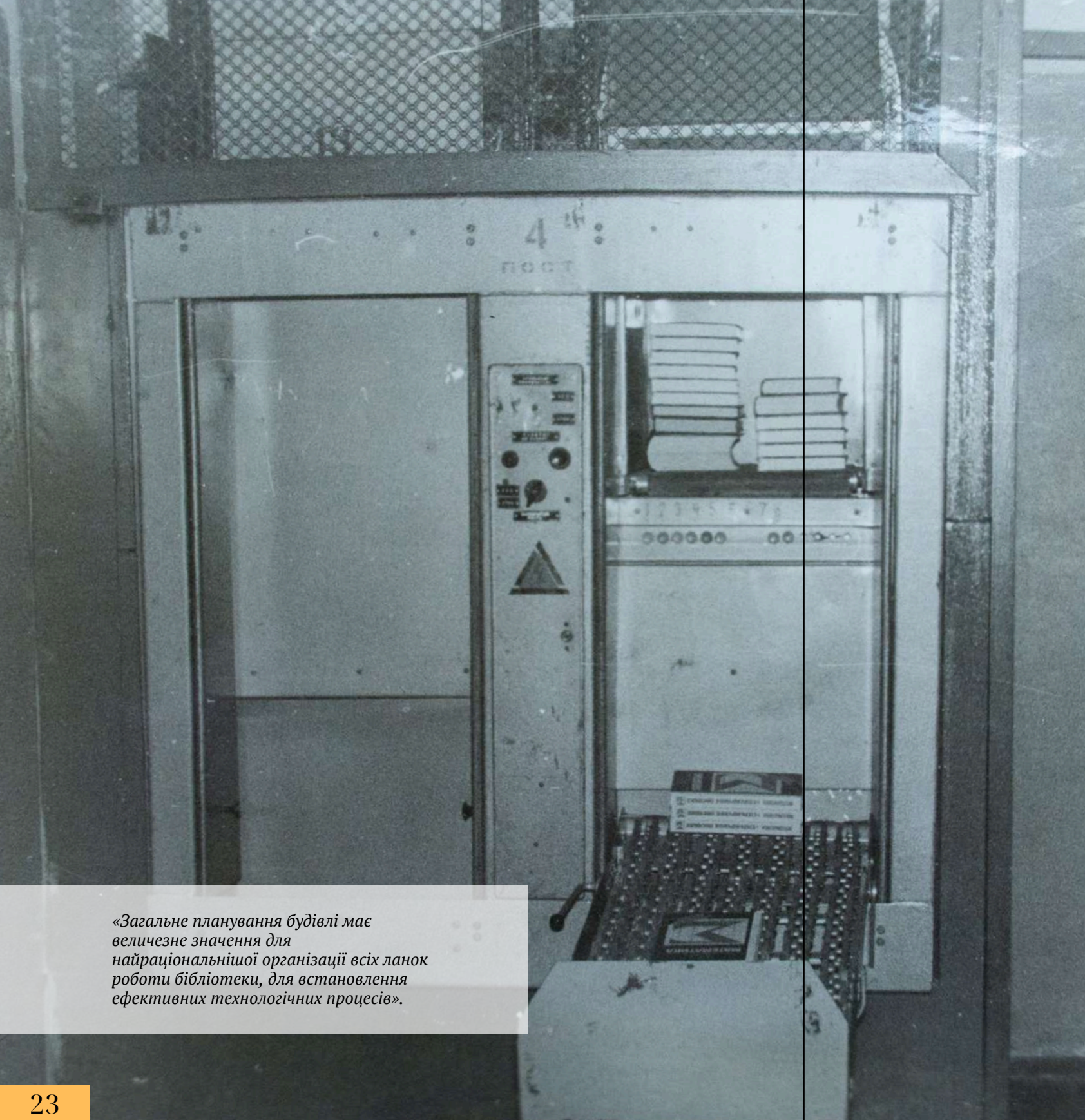

Згідно з історичними документами, приблизна структура бібліотеки в новій будівлі мала охоплювати такі відділи:

1. Дирекція.
2. Відділ комплектування.
3. Відділ наукової обробки та організації каталогів.
4. Відділ наукової бібліографії.
5. Відділ книгозберігання.
6. Відділ обслуговування студентів.
7. Відділ обслуговування професорсько-викладацького складу.
8. Господарський відділ.

Кафедра видачі
та повернення літератури,
1980-ті роки

«Загальне планування будівлі має величезне значення для найраціональнішої організації всіх ланок роботи бібліотеки, для встановлення ефективних технологічних процесів».

Проект будівлі передбачав оснащення відділів бібліотеки низкою технічних рішень, покликаних оптимізувати робочі процеси, зокрема обслуговування:

- механізованим поданням літератури з усіх ділянок головного книгосховища на кафедри видачі та повернення літератури (за допомогою підйомників і механізованого транспорту, розмішених у шахтах безпосередньо в стінах будівлі);
- сучасними системами сигналізації, засобами пожежогасіння, телефонним та селекторним зв'язком;
- гучномовним зв'язком між книгосховищем, абонементами видачі літератури, читальними залами та іншими відділами бібліотеки;
- електроосвітленням, вентиляцією та централізованим пиловидаленням;
- також планувалося встановити автоматичну телефонну станцію, засоби для кондиціонування повітря, сміттепровід, внутрішній механізований транспорт тощо.

Після завершення підготовчого етапу, індивідуальний проєкт узгодили директор КІВЗНДІЕПа А. Заваров і керівник відділу бібліотек та архівів, виставкових будівель і спортивних споруд Ф. Пашенко, що стало останнім кроком перед початком будівництва.

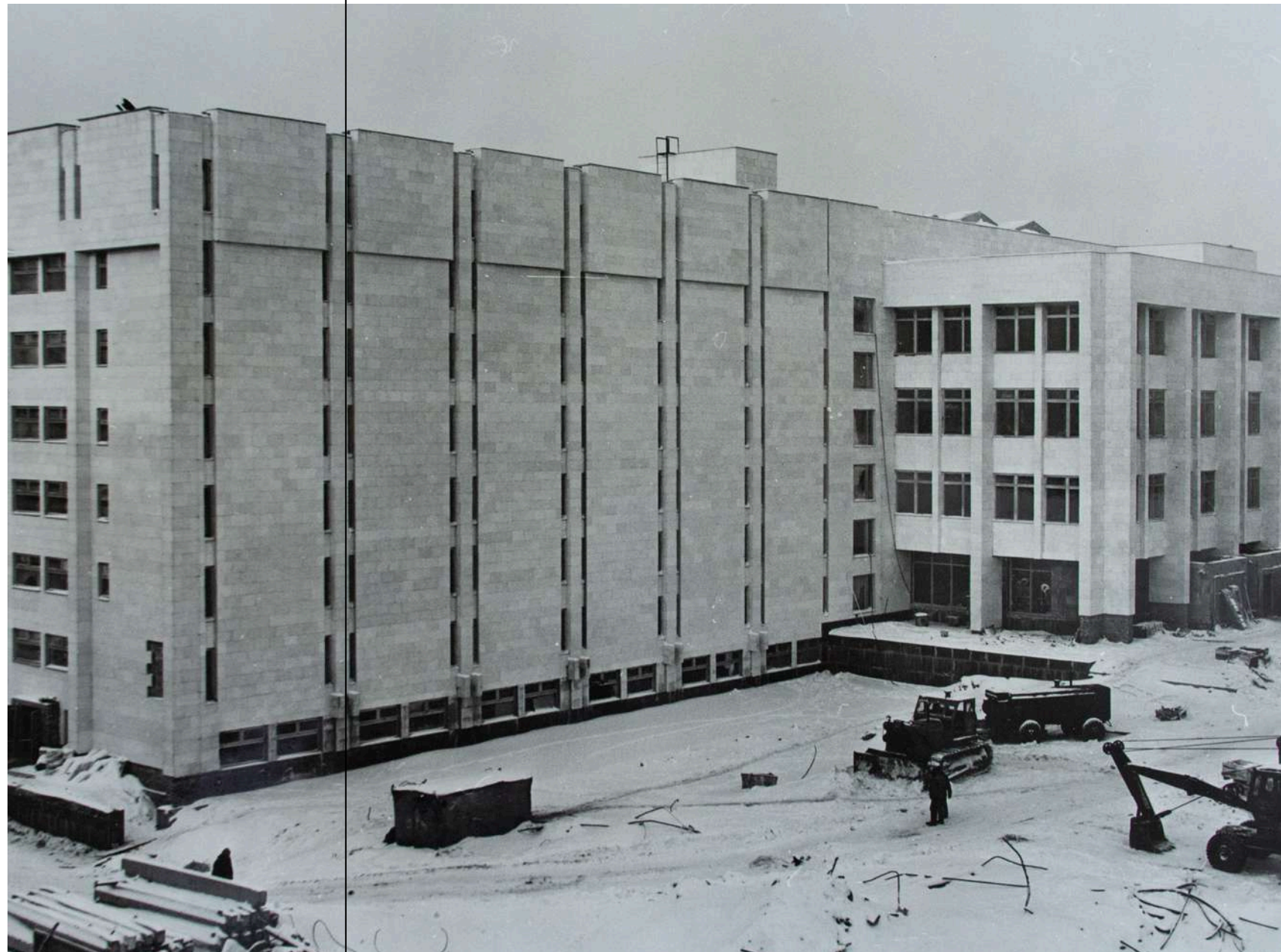
Підйомник для транспортування книг,
1980-ті роки

БУДІВНИЦТВО

Будівництво бібліотеки розпочалося в лютому 1976 року. Акт прийому будівлі в експлуатацію підписали 25 грудня 1978 року, а завершення робіт з усунення будівельних недопрацювань завершилося 15 квітня 1979 року.

До виконання основних будівельних робіт були залучені різні спеціалізовані організації:

- 36 будівельне управління (СУ-36) треста Київміськбуд-2;
- спеціальне будівельне управління (ССУ-49) треста Київміськбуд;
- СМУ-5 Київелектромонтажу (електромонтажні роботи);
- спеціальне ремонтно-будівельне управління Київліфта 2 (монтаж ліфтів і підйомників);
- СМУ-1 треста Київспецбуд (вентиляція та кондиціонування).

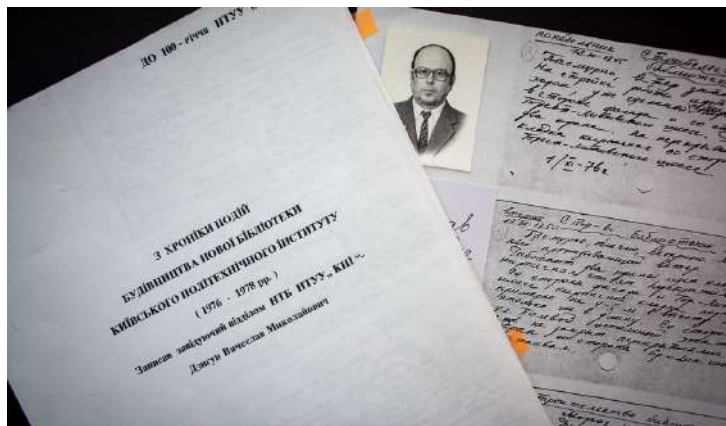

Координація такого масштабного проєкту вимагала значних зусиль. Від університету відповідальним за проєктні роботи був проректор В. Д. Сидоренко, а організацією та координацією всього процесу будівництва опікувався проректор Е. О. Назаренко. Реалізація проєкту відбулася завдяки суттєвій допомозі багатьох сторін, зокрема заступника міністра Мінвузу УРСР І. В. Сидоренка та колишнього мера Києва В. О. Гусева, ректорату та університетського штабу зі сприяння будівництву, який очолював А. П. Платонов. Підтримку надавали й різні структурні підрозділи університету, як-от КБ «Шторм», дослідний завод, відділ постачання, бухгалтерія та студмістечко.

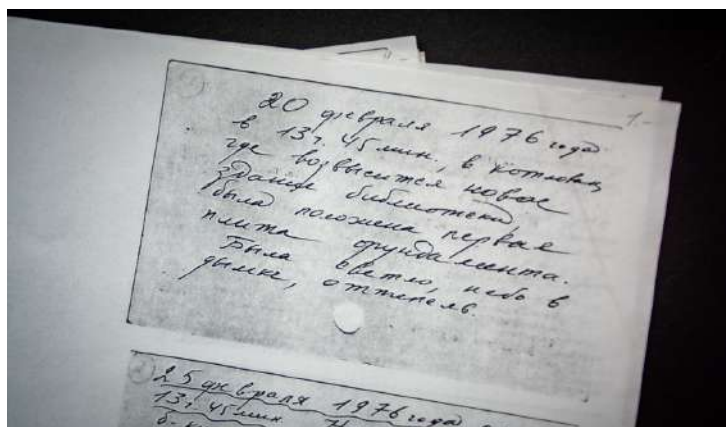
Будівництво бібліотеки стало знаковою подією, що об'єднала всю університетську спільноту. Студенти та співробітники брали активну участь у роботах, особливо відзначилися студенти гірничої електромеханіки та слухачі підготовчого відділення, які доклали найбільших зусиль. В архіві університету навіть збереглися зошити зі списками студентів, які допомагали на будівельних майданчиках. Цікавим фактом є створення спеціальних груп із бібліотекарів. Вони сприяли будівництву, виконуючи різноманітні завдання, що допомагало прискорити завершення робіт.

Василь Герасимович Дригайло,
1980-ті роки

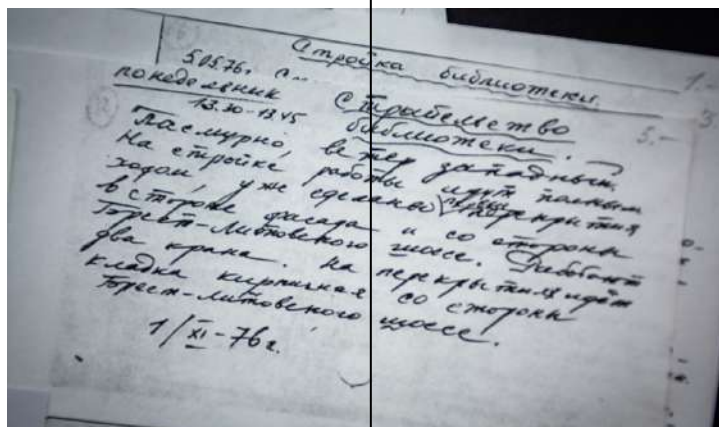

Події, які розгорталися на початку будівництва, у своїх нотатках яскраво висвітлив завідувач відділу бібліографії В'ячеслав Миколайович Дзигун. Протягом періоду будівництва він фіксував цікаві факти на невеличких бібліотечних картках.

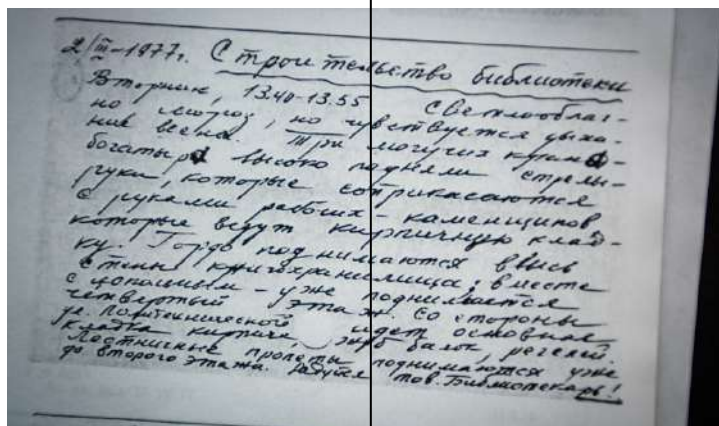

«20 лютого 1976 року о 13 год. 45 хв. у котлован, де висічітиме нова будівля бібліотеки, була покладена перша плита фундаменту. Світло, небо в серпанку, відлига».

«5.05.1976. Середа. 13.45–13.55. Світлохмарно. У парку по-весняному свіжо, співають солов'ї. На будівництві робота кипить. У котловані встановлюються блоки з поглибленнями для залізобетонних стовпів. Форма фундаменту вимальовується. На місці, де буде зведено загальнотехнічний факультет, драглайн вибирає ґрунт».

«1/XI 76. Понеділок. 13.30–13.45. Похмуро, західний вітер. На будівництві робота кипить. Уже зроблені перші перекриття. З боку фасаду й з боку Брест-литовського шосе. Працюють два крани. На перекриттях викладається цегла».

«2.III.1977. Вівторок. 13.40–13.55. Світлохмарно, мороз, але відчувається подих весни. Три могутні крани-богатирі високо підняли стріли-руки, що стикаються з руками робітників-мулярів, які викладають цеглу. Гордо піднімаються вгору стіни книгосховища: разом із цоколем — вже піднімається четвертий поверх. З боку вул. Політехнічної відбувається основна кладка цегли. Сходові прольоти вже піднімаються до другого поверху».

АРХІТЕКТУРА. ДИЗАЙН

Оздоблювальні роботи розпочалися в 1977 році після завершення зведення каркасу будівлі. Використання природних матеріалів, майстерність виконання робіт, а також продумані архітектурні та художні рішення й створили сьогоднішній неповторний образ будівлі.

Вид на бібліотеку з Площі Знань,
1980-ті роки

Вестибюль бібліотеки,
1980-ті роки

Новостворена бібліотека загальною площею 13 869 м² вмістила:

- 15 читальних залів на 1 500 місць — 3 611,85 м²;
- 8 книгосховищ, розрахованих на 2,5 мільйона томів — 4 141,53 м²;
- службові та підсобні приміщення — 3 336 м²;
- зону обслуговування навчального процесу — 4 213 м²;
- зону обслуговування наукового процесу — 6 320 м².

Її простір ніби поділений на дві основні зони: перша охоплює книгосховища й службові приміщення, друга — простір для обслуговування користувачів.

Атріум бібліотеки.
Маятник Фуко

Інтер'єр бібліотеки продуманий до дрібниць. Усі чотири поверхи читальних залів виходять всередину приміщення балконами, що утворюють по периметру майже правильний чотирикутник.

Над центральним внутрішнім двориком площею понад 100 м² розташований дах зі скляними вітражами, крізь які до приміщення вільно проникає денне світло, створюючи комфортну атмосферу.

Атріум бібліотеки

Дах над атриумом

Загалом будівля бібліотеки вражає своєю монументальністю та різноманіттю оздоблювальних матеріалів, серед яких ракушняк, мрамур, граніт, травертин, штучна шкіра. Ці матеріали постачалися не тільки з різних куточків України, а й з інших країн:

- фасад будівлі облицьований каменем із Білогірського родовища Криму;
- в оздобленні колон і стін використовувався брунатний травертин із Вірменії;
- стіни в холах поверхів оздоблені ракушняком із Кримського родовища;
- колони в холах — мрамуром із Газганського родовища Узбекистану;
- гвинтові сходи та колони облицьовані травертином з Араратського й Нахічеванського родовищ Вірменії;
- підлога холу першого поверху та гвинтові сходи виконані з полірованого граніту: червоного кольору — з Омелянівського родовища Житомирської області, сірого — з Коростишівського родовища Житомирської області;

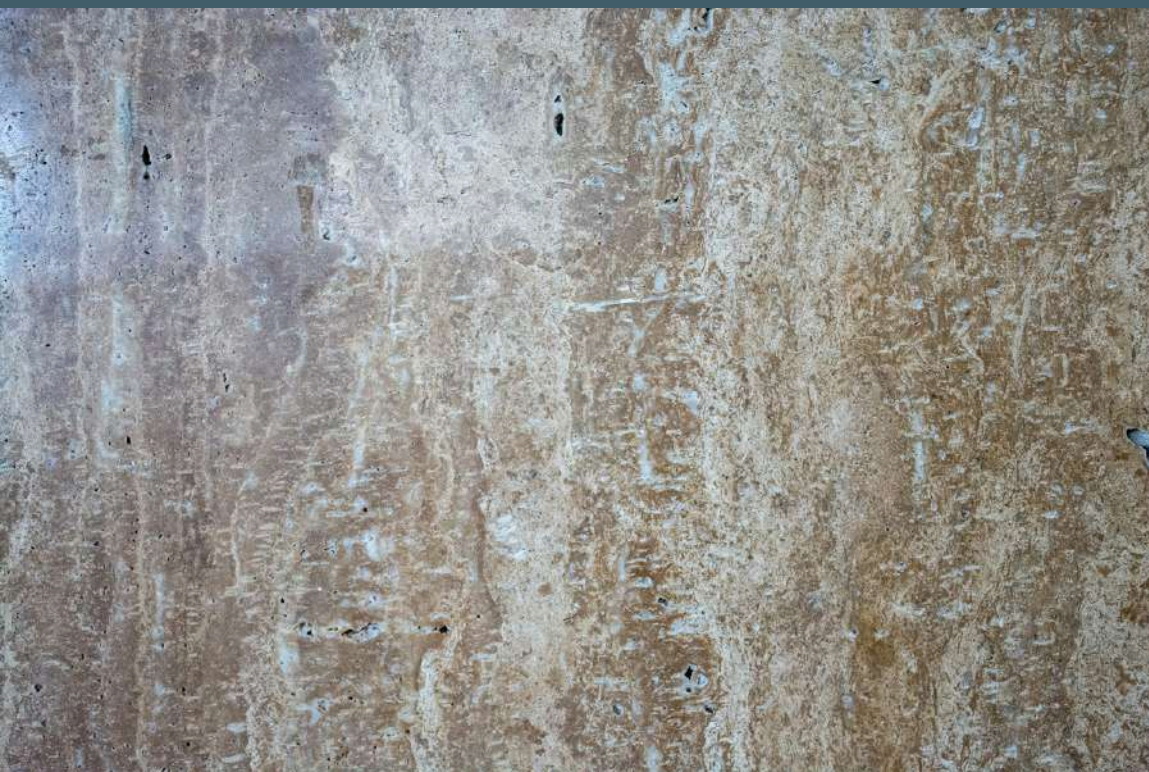

Фрагмент стіни, оздобленої ракушняком із Кримського родовища

- стіни в холі облицьовані мрамуром із Газганського (Узбекистан) та Зорбанського (Житомирщина) родовищ;
- стіни актової зали облицьовані білим мрамуром із Коелгарського родовища;
- підвісні стелі викладені штучними плитами: акміграном із Маріуполя та акмінітом виробництва Белицького заводу теплоізоляційних виробів;
- на стелі внутрішнього дворика використані склопакети, виготовлені на заводі «Автоскло» в Костянтинівці Донецької області;
- обрамлення стель читальних залів і холів із латуні виготовлено на заводі в Бахмуті Донецької області.

Фрагменти підлоги. Червоний та сірий полірований граніт

Фрагмент стіни. Брунатний травертин

Фрагмент колони.
Мармур

У Бібліотеці КПІ зберігаються документи, що висвітлюють процес організації постачань оздоблювальних матеріалів. Важливу роль у цьому відіграла фахівчиня бібліотеки Ніна Данилівна Деменко. Вона часто їздила у відрядження, вирішувала питання з постачальниками; іноді навіть відповіді надходили не на офіційну адресу університету, а на її домашню адресу, про що свідчать збережені бланки телеграм.

Фрагмент стелі з декоративним
заглибленням та світлодіодною стрічкою

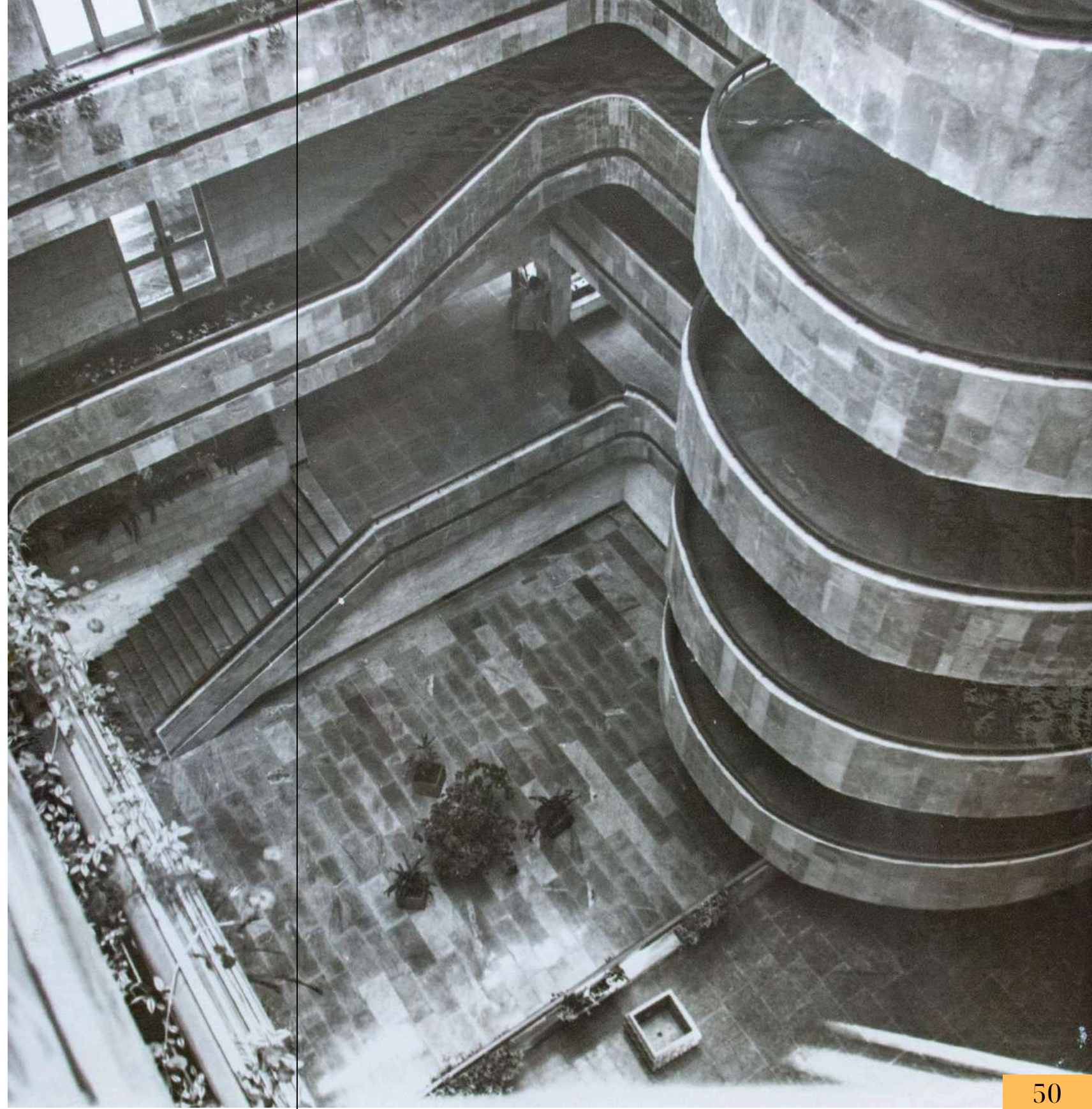
ГВИНТОВІ СХОДИ

Один з унікальних архітектурних елементів бібліотеки — це гвинтові сходи.

Виконані з ракушняка, ці сходи є не просто функціональним елементом. Архітектори свідомо відмовилися від традиційних прямих конструкцій, обравши кручені сходи, розмістивши їх збоку та майстерно сховавши за масивними, ефектно вигнутими поруччями.

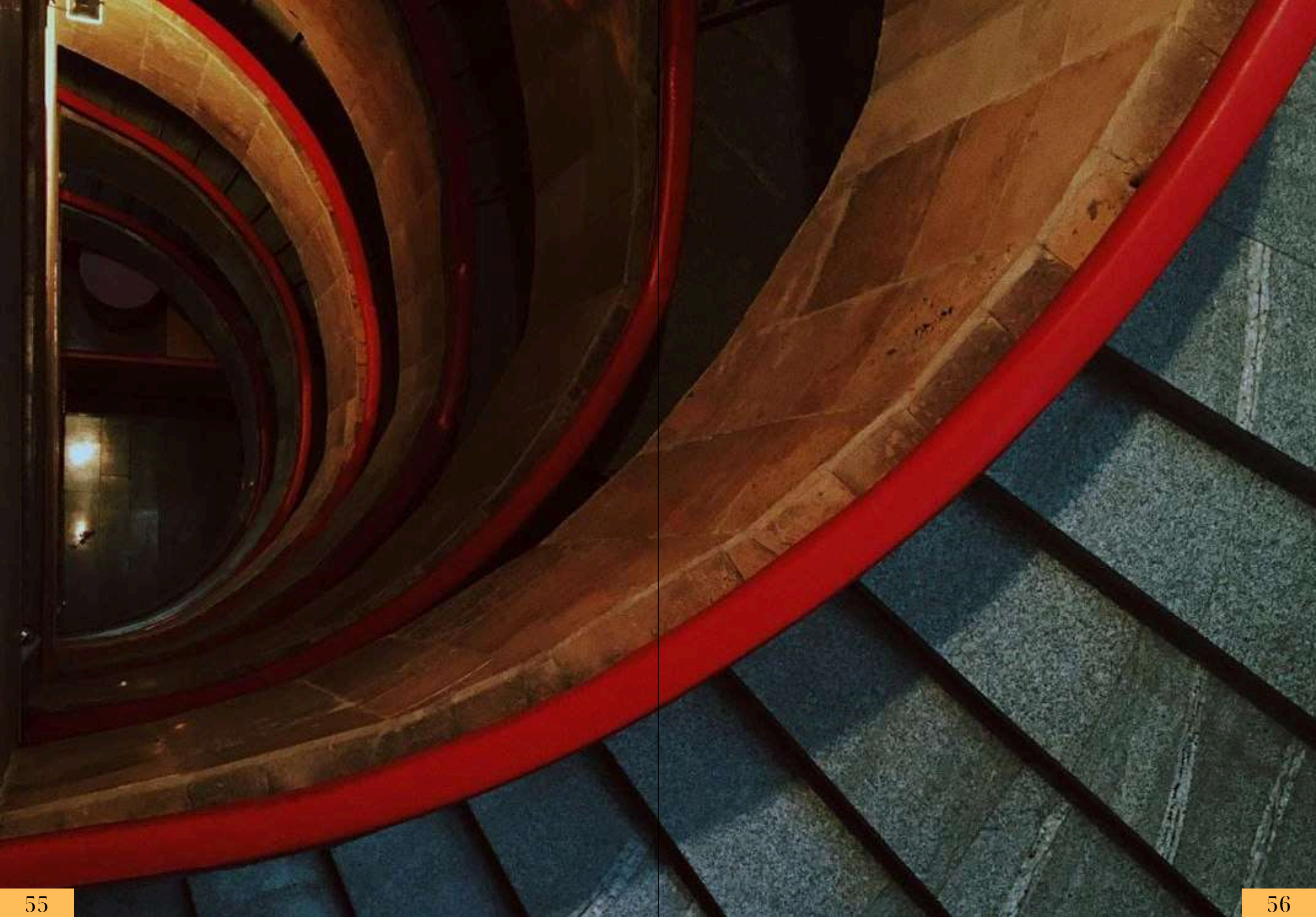
Дивовижно, але цей важкий елемент внутрішньої архітектури гармонійно вписується в інтер'єр приміщення, надаючи йому вигляду завершеності.

Атріум бібліотеки,
1980-ті роки

ЧИТАЛЬНІ ЗАЛИ

Задум проєкту полягав у створенні
ідеальних умов для користувачів:

«Зали мають бути високими,
світлими, добре обладнаними.
Однак робочі місця читачів мають
бути захищені від дії яскравих
сонячних променів. Для цього
в читальних залах слід ухвалити
особливе архітектурне рішення
віконних ніш і проїомів
та передбачити відповідну фактуру
віконних шибок. Акустика в залах
передбачається звукопоглинальна».

Важливим було також, щоб
«читальні зали прилягали до сховищ,
і подання літератури до них було
механізованим».

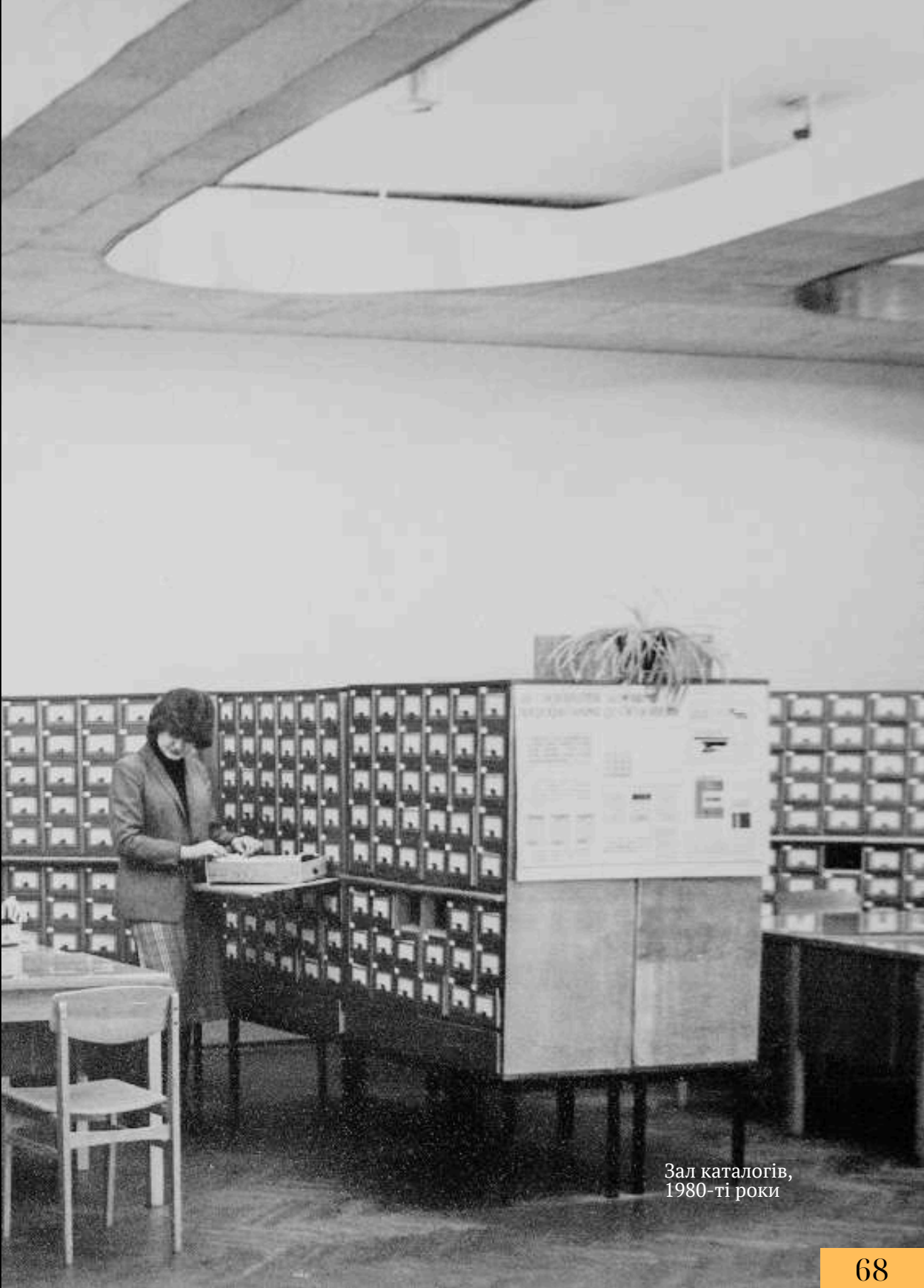

Читальный зал 6.6

Читальный зал 4.2

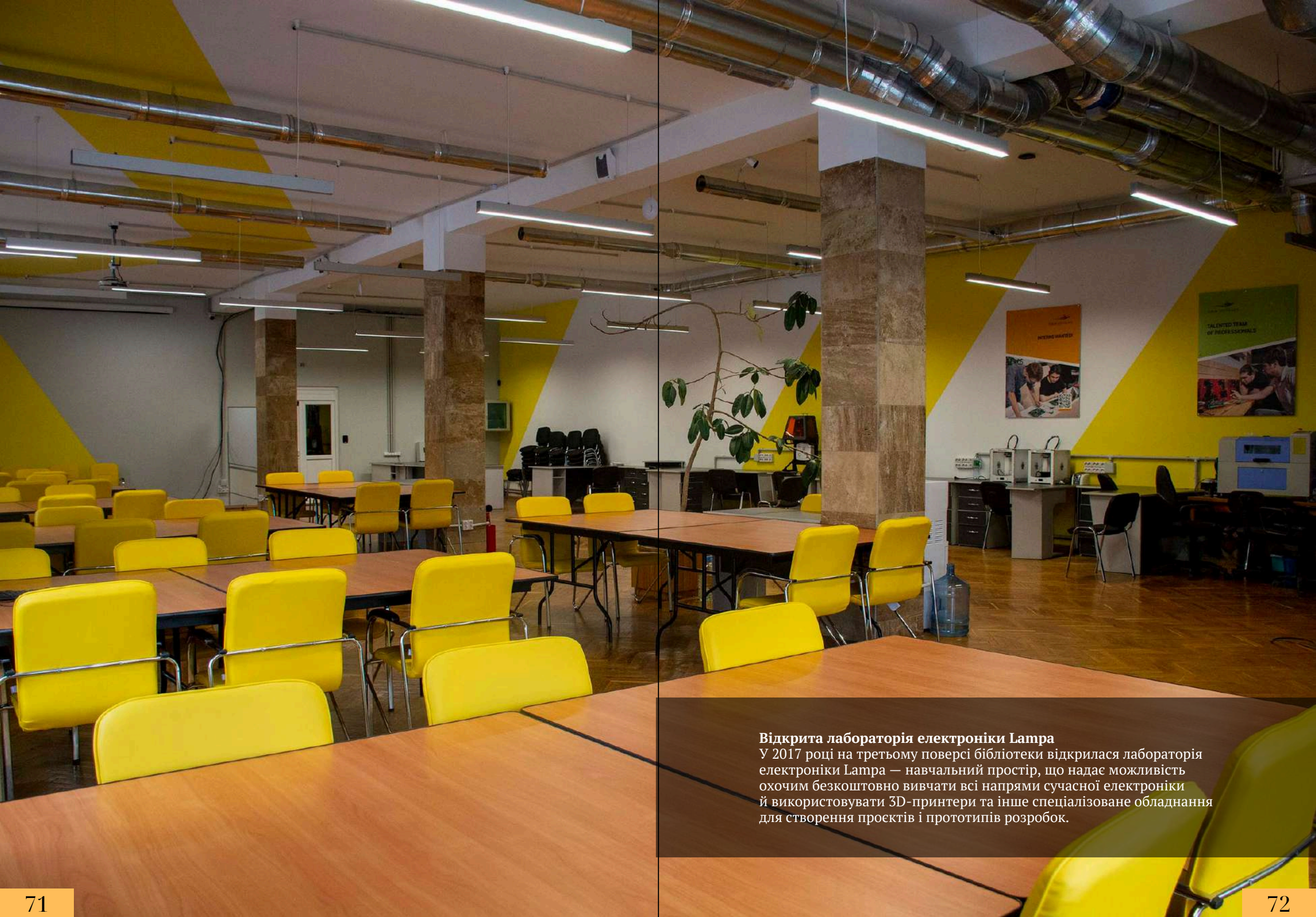

Зал каталогів,
1980-ті роки

Студентський простір Bilka

У вересні 2016 року на третьому поверсі бібліотеки відкрився студентський простір Bilka — коворкінг для роботи на 70 місць, простір для спілкування, майданчик для проведення лекцій, воркшопів, дискусій, тренінгів, наукових конференцій та хакатонів. Його візитівки: яскрава синьо-помаранчева палітра (дизайн простору створила студія Наталії Гоголевої), функціональність та демократичність, адже Bilka — ініціатива студентів і для студентів.

Відкрита лабораторія електроніки Lamra

У 2017 році на третьому поверсі бібліотеки відкрилася лабораторія електроніки Lamra — навчальний простір, що надає можливість охочим безкоштовно вивчати всі напрями сучасної електроніки й використовувати 3D-принтери та інше спеціалізоване обладнання для створення проєктів і прототипів розробок.

Сучасний освітній простір CLUST SPACE

У 2024 році в підвальному приміщенні бібліотеки на місці колишнього книгосховища відкрилося смартукриття CLUST SPACE — мультифункціональний освітній простір, що об'єднав коворкінг, читальну залу та укриття в єдину екосистему, створену для безпечного й безперервного навчання та розвитку в умовах війни.

КНИГОСХОВИЩЕ

Проект книгосховища охоплював низку продуманих рішень. Його планування завдяки горизонтальному розвитку забезпечило максимальну площу контакту з читальними залами. Книгосховище має ярусну будову, обладнану стаціонарними металевими стелажми, ряди яких розміщуються перпендикулярно до джерел світла. Така організація простору надає змогу легко переміщувати великі обсяги книг.

Для комфортного освітлення використовувалися архітектурно-планувальні та будівельно-технічні прийоми, що забезпечили двостороннє природне освітлення крізь вікна, орієнтовані на північ і південь. Щоб захистити книги від прямих сонячних променів, встановили вікна з особливим склом.

Безпека також була пріоритетом. Сходи й транспортні засоби розмістили у вогнетривких клітках і шафах. Двері виготовили з вогнетривких матеріалів — залізни з азбестовими прокладками. Відповідно до проекту сховище доповнили одним підземним, добре укріпленим поверхом (як укриття).

«Для забезпечення кращого освітлення в глибині книгосховища бажано застосувати у вікнах скляні призми, що спрямовують світловий потік у глибину приміщення, на стелю. Штучне освітлення має вмикатися й вимикатися по секціях».

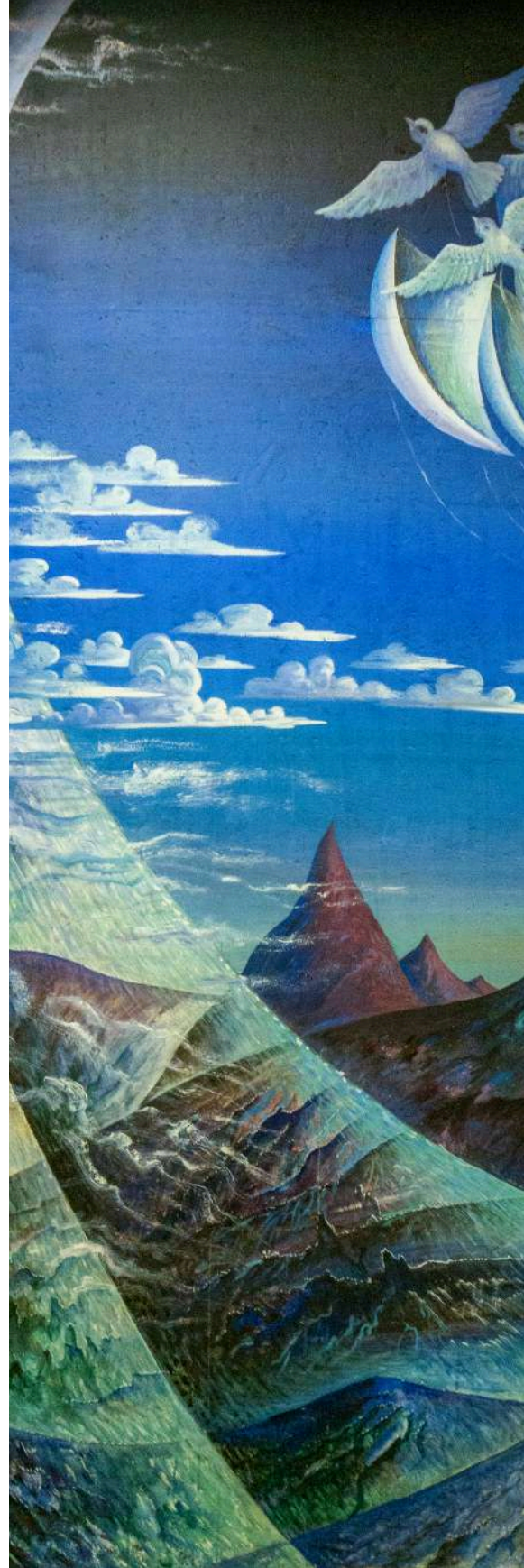
ПАННО

Важко уявити інтер'єр бібліотеки без монументального панно «Людина і природа», створеного художником-монументалістом Володимиром Пасівенком у 1979–1980 роках.

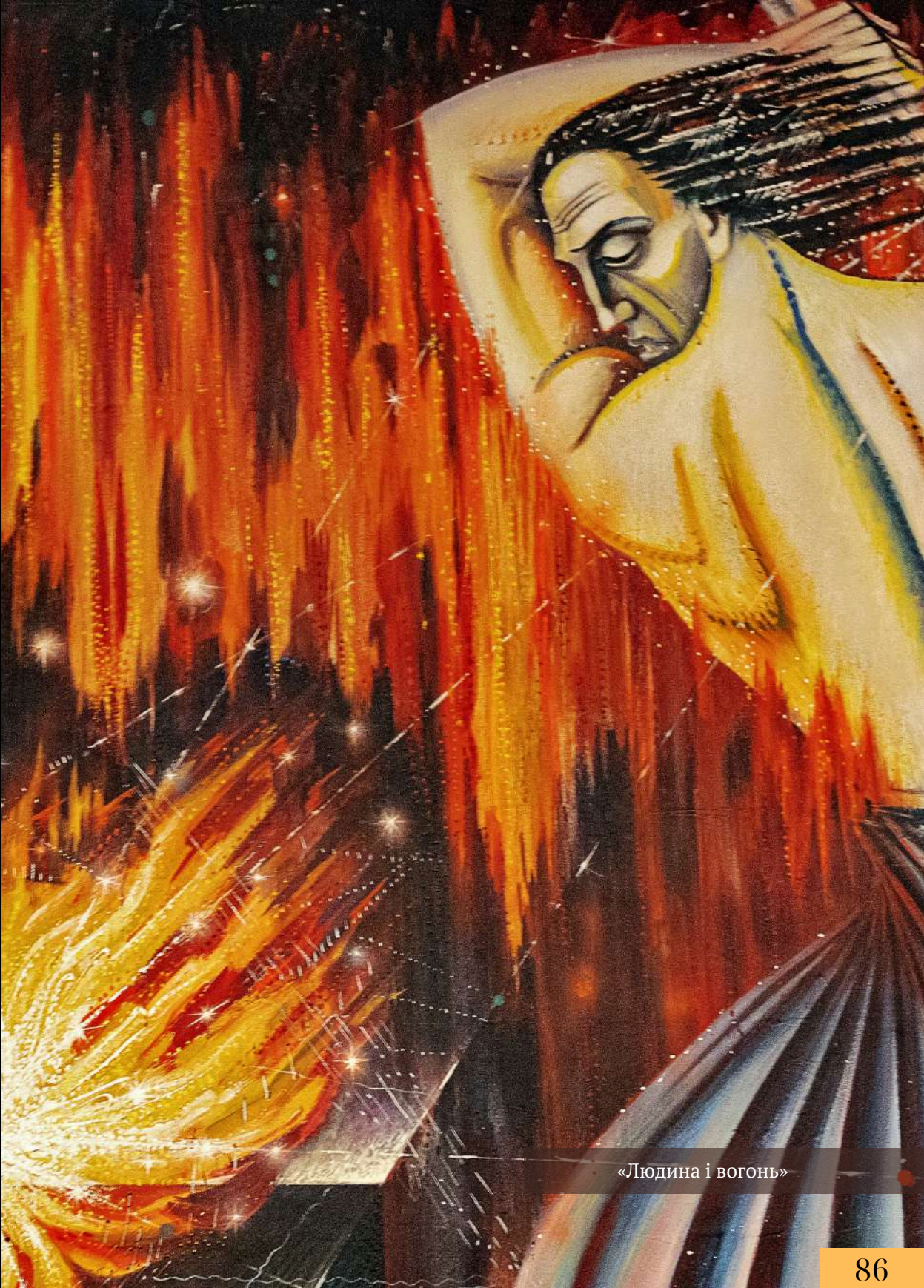
Стіни холів кожного з чотирьох поверхів прикрашені розписами, що символізують зв'язок людини зі стихіями природи:

- «Людина і вогонь»;
- «Людина і вода»;
- «Людина і земля»;
- «Людина і небо».

Ці розписи відображають ідею гармонії взаємин людини з природою. На тлі панно регулярно проводяться виставки, концерти, фотосесії та відеозйомки.

«Людина і вода»

«Людина і вода»

«Людина і земля»

«Людина і земля»

«Людина і небо»

«Людина і небо»

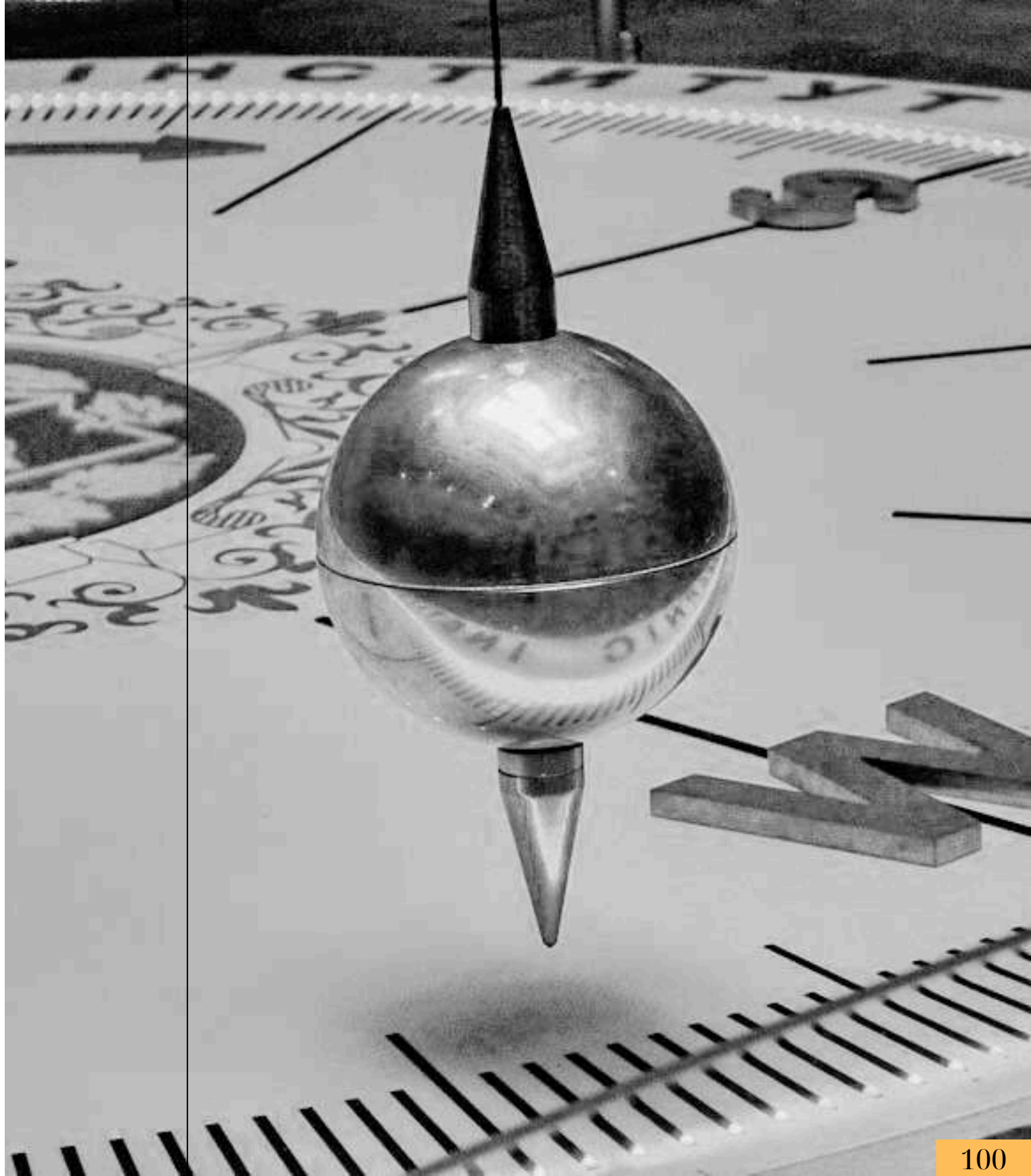
МАЯТНИК ФУКО

У лютому 2011 року в бібліотеці встановили перший в Україні маятник Фуко.

Завдяки своїм параметрам він став одним із найбільших у Європі:

- довжина підвісу — 22 метри;
- вага кулі — 43 кілограми;
- діаметр кулі — 28 сантиметрів.

У вересні 2011 року маятник внесли до Національного реєстру рекордів як «Найбільший маятник Фуко» в Україні.

УДК 022:027.7НТБНТУУ«КПІ»(091)(0.034)
І-90

DOI: 10.20535/978-966-990-220-7-104

І-90 Історія будівлі Бібліотеки КПІ [Електронний ресурс] / уклад.:
Л. Гунько, Т. Фандралюк, О. Кочубей та ін. ; Науково-технічна
бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». —
Електронні текстові дані (1 файл: 132 МБ). — Київ : КПІ ім. Ігоря
Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2025. — 104 с.

ISBN 978-966-990-220-7 (Електронне)

Видання висвітлює історію створення сучасної будівлі Бібліотеки КПІ,
зведеної за ініціативи ректора Григорія Івановича Денисенка.
Детально висвітлено етапи проєктування, будівництва та оздоблення
споруди в стилі «бруталізм», що стала архітектурним символом
Київської політехніки. Видання ґрунтується на архівних документах
та свідченнях учасників будівництва, розкриваючи не лише технічні
аспекти зведення споруди, але і її культурно-історичне значення
для університетської спільноти.
Для широкого кола читачів.

ISBN 978-966-990-220-7 (Електронне)

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025
© Науково-технічна бібліотека
ім. Г. І. Денисенка, 2025

Науково-популярне видання

Історія будівлі Бібліотеки КПІ

Укладачі
Людмила Гунько
Тетяна Фандралюк
Олена Кочубей
Олена Кобець
Олександра Родигіна

Літературний редактор
Юлія Корян

Верстальник
Юлія Корян

Фотограф
Євгенія Зуєва

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ДК № 5354 від 25.05.2017 р.
просп. Берестейський, 37, м. Київ, 03056

Формат 70×100¹/₁₆. Гарнітура PT Serif. Обл.-вид. арк. 7,1. Поз. 25-3-002.

Видавництво «Політехніка» КПІ ім. Ігоря Сікорського
вул. Політехнічна, 14, корп. 15
м. Київ, 03056
тел. (044) 204-81-78

Ліцензія Creative Commons «Attribution-
ShareAlike» («Атрибуція — На тих самих
умовах») 4.0 Всесвітня